

*Бочарніков Д.І.
Національна академія внутрішніх справ України*

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ У СЛУХАЧІВ І КУРСАНТІВ ВУЗІВ СИСТЕМИ МВС НА ЗАНЯТТЯХ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Більше десяти років пройшло з того моменту, як Україна набула державну незалежність, однак саме духовність народу України за минулий час понесла найбільші втрати. Затяжна економічна криза, політичні скандали і безладдя, відсутність чіткого і структурованого комплексу законодавчих і підзаконних актів, соціальна незахищеність, погіршення стану здоров'я – усі ці негативні фактори не змогли не зробити відчутного негативного впливу на співробітників системи МВС. На жаль, варто визнати, що і питання про формування духовних цінностей не втратило своєї актуальності для вузів системи МВС.

Кажучи, мова повинна йти не про формування духовних цінностей, а про те, як ці духовні цінності зробити активною складовою особистості майбутнього співробітника МВС України, офіцера міліції, командира і вихователя підлеглих, захисника інтересів і прав народу України.

Одним з реальних шляхів виправлення становища, що склалося, є виховання молодого покоління співробітників МВС і їхня підготовка до діяльності в умовах, багато в чому кардинально відмінних від тих, що мали місце всього десять-п'ятнадцять років тому. Безумовно, не останню роль тут відіграє морально-психологічна підготовка майбутнього офіцера міліції, але вона не дасть максимально можливого результату, якщо людина не буде знати історію свого народу і своєї країни на рівні, що перевершує рівень знань середньостатистичного громадянина.

Особливість вузу МВС у тому, що він готує не полісменів у західному розумінні цього терміна, а юристів, тобто – офіцерів міліції з вищою юридичною освітою. А для фахівця такого рівня знань з історії України, що базуються на гаслах і штампах цілком не достатньо. І тут вуз МВС повинен і може не тільки скорегувати шкільні знання по історії України, але й істотно розширити і поглибити їх. В остаточному підсумку слухачі і курсанти повинні і можуть перебороти в собі ставлення до історії своєї країни і народу як до чогось необов'язкового і жахливо нудного.

Так, на жаль, варто визнати, солі даруючись із ученими минулого, що вивчення історії України – важке заняття. Важке не скільки фізично, скільки психологічно. Навіть короткий огляд тем семінарських і лекційних занять

(“Литовський період української історії. Україна під владою Польщі”, “Козацтво. Визвольна боротьба українського народу середини 17 сторіччя”, “Велика Руїна...”, “Україна в умовах Російської та Австро-Угорської імперій. Боротьба народу за збереження своєї самобутності”, “Суспільні рухи і політичні партії в умовах боротьби за національно-державне відродження України наприкінці 19 – початку 20 сторіччя”, “Національно – визвольна боротьба українського народу в 1917-1920 роках і т.п.) викликає закономірне питання: невже в історії України немає скільки-небудь тривалого дійсно світлого періоду, спираючись на який, можна було б виховати високодуховних громадян-патріотів свого народу і своєї країни?

На це запитання складно відповісти однозначно. Здається, не можна і просто небезпечно намагатися виховувати особистість, орієнтуючись на який-небудь окремо узятий період історії країни і народу. Історія завжди вчить конкретно й у той же час – комплексно. От цієї комплексності сприйняття й аналізу домогтися на шкільній базі знань по історії буває дуже і дуже складно. Тим часом, завдяки комплексності й аналізу можна активізувати глибінню – органічну силу духовних цінностей, перевівши їхнє сприйняття з розряду чогось дуже обтяжливого до розряду природного і повного.

Що об’єднує людей? Ясно, що не тільки територія і спільне господарство. Єдина історія, загальні погляди і переконання – це тільки початкові ступені єднання.

Сотні років люди боролися і вмирили за те, щоб на планеті з’явилася така країна – Україна. Десятки років люди вірили, що ворожнечі і конфліктам слов’ян буде покладений кінець, наступить бажаний мир, коли мовчать пушки і говорять музи. Рік за роком люди здійснювали подвиги, робили відкриття і винаходили не для заокеанських спонсорів, а для своєї землі, свого народу, своєї України. Показали те, як з найдавніших часів і по сьогоднішній день наш народ у тяжких умовах бездержавності і майже безупинних воєн створював, зберігав, розвивав і захищав те, що сьогодні звично іменується духовними цінностями – це тільки одна з перших задач курсу “Історія України” у вузі МВС.

Можна, звичайно, заявити, що вже чого-чого, а книг і всіляких підручників і навчальних посібників по історії України за минуле десятиліття видано предосить – бери і користайся. Але проблема в тому, що вуз МВС готує не істориків, а юристів і для них вивчення безлічі багатосторінкових історичних трактатів – непосильна задача хоча б у силу відсутності вільного часу. Виходить, автоматично можна перейти в іншу крайність: використовувати

навчальні посібники для абітурієнтів. Там начебто б усе чітко і зрозуміло написано – і не для студентів, і не для школярів, а щось середнє. Але вже на першому курсі, коли, власне і вивчається в першому семестрі курс “Історія України” починають у всій красі і розмаїтості виявлятися недоробки школи.

Звичайно, юрист – не історик і влазити в деталі, наприклад, з’ясовувати те, коли саме ходив такий-то князь туди-то за даниною, не зобов’язаний. Але знати, наприклад, що означають терміни “князь” і “гетьман” не оглядово, а в обсязі статей із двох-трьох серйозних енциклопедій, тобто досить чітко, структуровано і фундаментально – може і повинен. З’ясовується тим часом, що першокурсники найчастіше зовсім не вміють працювати з довідковою літературою, з каталогами, не привчені самостійно шукати й аналізувати інформацію з теми і проблеми, не можуть швидко і надійно запам’ятати одну-дві сторінки тексту, не вміють чітко і послідовно викладати свої думки і судження без надмірних пауз і слів-паразитів.

Тим часом можна не сумніватися, що незнання глибинної суті здавалося б елементарних для середньостатистичного громадянина понять і термінів майже намертво блокує сприйняття курсантом і слухачем юридичного вузу набагато більш складних і абстрактних речей. У курсі історії України на семінарах планується знання студентами і слухачами більш ніж трьохсот термінів. На кожному семінарському занятті виділяються терміни, знання яких абсолютно необхідно для розуміння теми.

З перших занять зростає складність розглянутих питань і проблем, наростає обсяг матеріалу, що студент і слухач повинен вивчити і засвоїти не в аудиторії з викладачем, а самостійно. Паралельно різко зростають вимоги до якості відповіді на конкретне питання семінарського заняття. Гостроту розриву між шкільними і вузівськими вимогами до знань по історії України не знімає і та обставина, що студентами і курсантами стають люди, що зовсім недавно здали випускні шкільні іспити і пройшли вступні вузівські. Тому відзначається побутування в слухацькому і курсантському середовищі стійкої думки про складність і об’ємність курсу “Історія України” поряд із двома-трьома більш спеціалізованими курсами. А те, що складно і незрозуміло, сьогодні найчастіше відтинається і блокується.

У результаті, з урахуванням тенденції до скорочення кількості годин аудиторних занять, складається парадоксальна ситуація: протягом першого ж семестру дуже часто доводиться просто крок за кроком відновлювати всі знання зі шкільного курсу “Історія України”, потім і часто – паралельно додавати абсолютно необхідний вузівський рівень знань, поглиблюючи і

розширюючи сприйняття здавалося б з дитинства знайомих, простих і природних, а тому – зрозумілих речей, а після того, – намагатися вивести сприйняття і розуміння минулого з розряду “архівного пилу” у розряд необхідного інструменту удосконалювання сучасного нам суспільства. Тобто – практично показувати і доводити цінність і необхідність знань історії своєї країни і свого народу стосовно до юридичної і спеціально-міліцейській практики.

Крім того, знання історії дає чітке розуміння: інструменти для вирішення багатьох сьогоденних проблем треба шукати не в сьогоденному дні, а в близькому і далекому минулому, тобто там же, де знаходяться найчастіше і корені наших сьогоденних труднощів. Якщо ж цього розуміння не розвивати і не виховати, то ми ризикуємо одержати кілька поколінь юристів, для яких закон є явище тимчасове, недовговічне, а тому – безкарно і відверто зневажуване.

З неповаги до закону може розвинути стійка неповага до окремої людини, або до цілого народу. А це може призвести до відкритого конфлікту з тим, що складає основу самоідентифікації кожного народу – з його духовними цінностями. У масштабах історії подібне – ще одна мить сили горя, болю, щастя й образи, але тоді ставиться під пряму і серйозну погрозу інструмент захисту унікальності даного людського співтовариства – держава. А граничне ослаблення позицій держави в суспільстві може привести чи рано, чи пізно до її, держави, ліквідації. Це буде означати крах багатьох духовних цінностей, або, у кращому випадку – нове, але дуже відчутне їхнє ослаблення.

Тоді автоматично відключаються і цінності, пов’язані з виникненням, існуванням і розвитком української державності. Це, у свою чергу, послабить позиції українського народу у світовому співтоваристві і, в умовах глобалізації, що посилюється, поставить проблему вибору: або – асиміляція, або – професійне, усебічне, тривале і дуже важке фізичне і духовне відродження.

На величезний жаль слід в черговий раз визнати, що за десять років незалежності держава – Україна не змогла підняти на необхідну і належну висоту значимість і важливість духовних цінностей українського народу. Держава навпроти, увергнула тисячі людей в обставини, що ставлять питання не про життя, а про виживання, виявилася не готовою до багаторівневої взаємодії і необхідній багатовекторній протидії зі світом, що оточив новонароджену країну, народ якої нараховує більш двох тисяч років історії.

Сьогодні держава запекло намагається хоч якось зле-бідно лікувати, але не причину, а наслідки і тому живе винятково сьогоденним днем, а не відразу в

трьох вимірах – минулому, сьогоденні і майбутньому. Незахищеність духовної сфери людини і суспільства досягає межі, за якою – реальна погроза асиміляція, падіння в тотальне одурення і бездуховність. Загрозливі ознаки в безлічі маються вже сьогодні і помітні неозброєним оком. Тому подолання погляду на вітчизняну історію як на щось, що не має помітної корисності і цінності для юриста, є одним з факторів, що забезпечують захист суспільства від деградації.

Крім необхідного створення і виконання законів існує ще і звичайне людське життя, у якому визначальну роль грає не сьогоднішній день, а день завтрашній. Те, яким він буде, залежить і від того, хто прийде в нього: робити з дуже недосконалими програмами діяльності, нездатні за буквою інструкції розглянути і відчутти правдивий дух закону, або – люди, здатні залишатися людьми в повному, високого змісту цього слова всюди – і на прикордонній смузі між світом злочинності і світом законослухняних громадян, і в звичайному людському житті – одній з ланок ланцюжка, що тягнеться з дуже далекого минулого в не менш далеке майбутнє.

Те, яким воно буде, залежить від нас сьогоднішніх – простих громадян і офіцерів міліції від наших дітей і онуків, яким ми залишаємо в спадщину не тільки наші помилки, прорахунки і провали, а також – рядки юридичних документів, що не тільки служили потребам і інтересам сьогодення. Ми залишаємо ім. Щось більше: право і можливість називатися і бути дійсними людьми української землі: чуйними, емоційно глибокими, морально строгими й у той же час – милосердними. Ми залишаємо їм право і можливість зробити добро конкретним і звужити сферу зла до мінімуму.

Важливіше за все залишитися на висотах духовності і людяності людям прикордонної смуги – співробітникам МВС. Для цього у вузах МВС і запроваджені курси “Історія України” і “Українська та зарубіжна культура”, вивчення яких покликане вже на першому курсі спеціального вузу поставити серйозний заслін професійної деформації, перешкодити перетворенню співробітника міліції з захисника громадян на їхнього мучителя, не допустити обґрунтованої повної й остаточної втрати довіри людей до офіцера міліції, (як до представника влади закону) і до системи МВС (як до структури, що забезпечує збереження стабільності суспільства, що має більш ніж тисячолітню історію як матеріального, так і духовного розвитку і раз за разом доводить своє право на гідне місце в ряді інших людських співтовариств). Суспільство, що доводить своє право на це місце в тому числі і у чималій мірі – складністю, глибиною і неповторністю свого духовного світу, що потребує як розвитку та збереження, так і захисту.